9.

Básthyné óvása a város terjeszkedése ellen. — Bercsényi a Vajér-melléki perben Básthyné hatalmaskodását megtorolja.— Hasonlóan jár el Rárós ügyében Pap János ellen. — Földvárt, Orosházát és Ráczkevit a királytól fölkéri. — Csanády J. óvása Csomorkány tárgyában. — Bonyodalom Mártély birtoka felett Balajthy, Zichy és az Eszterházyak miatt. — Szokoli G. a várost és tartozékait a pálos szerzeteseknek, majd Dévényi Ferencznek adja el. — A végbeli katonák kiraboljak az alföldet. — Spankau és a vármegyék intézkedései ez ellen. — Bercsényi föllépése a városunkat rabló Cserépy ellen. — Borsodmegye erélyes igazságszolgáltatása. — Csáky Ferencz is oltalmára kél pusztai földesurainknak. — Kaszás István Bercsényi föllépésére számüzetik. — A Wesselényi-féle összeesküvés. — A kuruczok az alföldre bujdosnak. — Pereskutast és Csárpát a csanádi püspök visszakapja. — Makó a királynak adózik. — Balassa J. fosztogatási Férgeden s vidékén. — A földesurak Bercsényi kivételével adót innét már nem huzhatnak. — A város zálogba teszi Férgedet, Körtvélyest és Csomorkányt. — Utóbbik érdekében a Csanádyak óvást emelnek. — Básthy J. a maga csomorkányi, fecskési és orosházi birtokait a vásárhelyieknek adja át. — Solt, Rétkopáncs és Batida is ezek birtokában. — A város a borsodmegyei adót nem akarja fizetni, miért az panaszt emel ellenünk. — A város viszont Borsodmegye ellen panaszkodik. — A város foglalásai ellen Janka P. és Szücs Gy. tiltakoznak. — A katonai fosztogatások tovább tartanak. — Ez ellen a farkiak városunkba menekülnek. — Balassa J. Férged miatt fenyegetődzik, s Sós Balázst küldi a város megsarczolására. — Ez Balassa B.nak és Básthy J.nak haszonbért fizet. — Tököli J. felkelése. — A rabló katonák városunkat és az alföldet elözönlik. — Az országgyülés megbélyegzi a rabló végbelieket. — Az alföld és a város hátat fordit a német kormánynak s Tökölihez pártol. — E példát Borsod- Csongrádmegye s Bercsényi M. is követik, — A kurucz országgyülés adónkat leszállitja.

1667—1682.

Természetes, hogy ahol annyi uj és régi tulajdonos állott szemben a mindenfelé terjeszkedő várossal, ott nyugodalmas és békés használatról ezután sem lehetett szó.

A Básthy örökösök eleintén a vármegye előtt tiltakoztak az ellen, hogy a vásárhelyiek Csomorkányt, Fecskést, Orosházát, Tést s egyéb pusztahelyeket élik; aminek épen | 1667. szept. 7. semmi foganatja sem lett, főleg miután Bercsényi M. meghatalmazottja magának erről a tiltakozásról bizonyitványt kivánt adatni.[1] Básthyné tehát tovább ment egy lépéssel s még azon évben a vásárhelyiek 134 drb sertését a Vajér mellékéről katonáival Borsodmegyébe elhajtatta, azok pásztorát elfogatta és megkötöztette, azon az okon, hogy nevezett terület az ő rétkopáncsi birtokához tartozik. Ekkor azonban Bercsényi már egyenesen föllépett s a megye székén az ő jobbágyain elkövetett erőszaktételért birságot és kártérítést követelt az özvegyre kiszabatni azon az alapon, mert a Vajér melléke nem Kopáncshoz, hanem Vásárhelyhez számitandó.[2] Egyidejüleg Pap | 1667—8. János diósgyőri várkapitány, mint már előzőleg annyiszor tette, a vármegye előtt | 1668. márcz. 7. ujra tilalmazta a vásárhelyieket Rárós élésétől, sőt ezzel meg nem elégedve, az ott legeltető vásárhelyi jobbágyokat katonái által bántalmaztatta. Bercsényi pedig, mint már előzetesen is cselekedte, e tilalom ellen tétetett óvást Széll által, sőt bepereltette Papot az ő vásárhelyi jobbágyain elkövetett sérelem miatt, állitván, hogy Rárós az ő örökölt birtoka.[3] Ugyanekkor kérvényt is intézett

[1] A tiltakozás Borsodvmegye jkvében, hiteles másolat a gr. Károlyiak bpesti levéltárában.

[2] A több rendbeli terjedelmes periratok u. o.

[3] Az iratok Borsodmegye régi jkvei és aktái után hiteles másolatban u. o. Az esetet emliti Thaly is, i. m. I. 250.

a királyhoz, hogy a régóta gazdátlanul heverő Földvárt és Orosházát, melyet jobbára az ő vásárhelyi jobbágyai használnak, ajándékozza neki. A kérvény véleményezés okáért a kamarához küldetett le, az pedig oda nyilatkozott, hogy az elhagyott puszták a török birodalmában vannak; hogy van-e földesurok, nem tudja: minthogy azonban vásárhelyi területek közé esnek, oda ajándékozhatók a kérelmezőnek »mások jogainak fentartása mellett«. Ugyanezen kérvény másik lapján aziránt is esedezik Bercsényi, hogy mivel atyjának pösztyéni jószágait gr. Forgács Ádám hatalmasul elfoglalta, kárpótlásul a csanádmegyei Ráczkevi várost adományozza neki a király.[1] Bármilyen nagy kedvességben állott is Bercsényi Lipót király előtt, nem valószinü, hogy a kettős kérelem teljesittetett volna. amire talán az is okul szolgált, hogy a vármegye már ugyis tele volt a Bercsényi jobbágyainak foglalásai felől hangzó panaszokkal. Ezek számát ugyanazon év végén Csanády István is szaporitotta, aki ügyvédje utján ünnepélyes tiltakozást emelt az ellen, hogy a mezővásárhelyi és más szomszéd lakosok az ő csomorkányi pusztai birtokát széltére-hosszára élik, habár az ellen már előzetesen világos óvást tett. A viszonyok kedveztek a zavarosban halászóknak, kik nemritkán a törvényes eljárás biztositékait is felhasználták birtokügyleteiknél. Senki sem tudja, hogy Balajthy Ferencz minő jogon birta Mártély egy részét, mégis ő azt a vásárhelyi gazdáknál elzálogositotta,[2] kik azonban nemsokára abban a kellemetlen meglepetésben részesültek, hogy Zichy

1668. decz. 12.

1669. máj. 12.

[1] Bercsényi kérvényének másolata kelt nélkül Orsz. lt. B. Tört. Eml.

[2] A záloglevél a gr. Károlyiak bpesti ltárában.

István e hely árendáját a szentkereszti barátoknak ajándékozván, ezek pedig Esterházy Miklósra és Sándorra ruházván ebbeli jogukat, utóbbiak katonákat küldtek a vásárhelyiekre, hogy rajtok az adót behajtsák.[1] Még

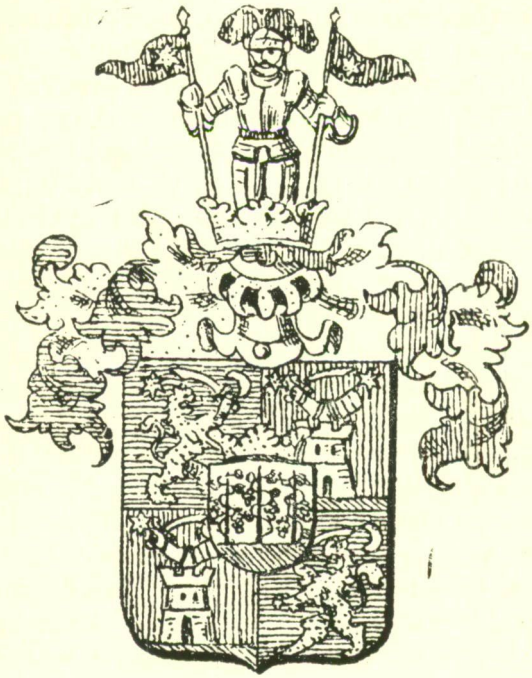

44. Szokoli-czimer.[2]

ennél is merészebb ügyletet követett el Szokoli Gábor, aki a következő év nyarán Vásár- | 1670. helyt, Férgedet, Makót, Szentmiklóst, Tömpöst és Dedenszeget, melyek tulajdonjoga őt Rudolf király egykori alapitó levele értelmében

[1] Vásárhelyiek panaszlevele 1670. okt. 8-ról. Orsz. lt. Kamarai levelezések.

[2] Siebmacher Wappenbuch-ja után.

illeti, a sátoraljaujhelyi pálos szerzeteseknek »szükségtől kényszerittetvén«, ezer arany forinton eladta, miről a leleszi konvent által minden formaságokkal ellátott levelet állittatott ki,[1] sőt ezzel meg nem elégedve, pár év mulva képes volt 1672. ugyanezen igen terjedelmes birtokokat, ismét »szükségtől kényszerittetve« Dévényi Ferencnek és nejének háromszáz tallérért ujra eladni.[2]

Az alatt, mig földesuraink ekkép' vették, adták és halászgatták el területeinket, a felsőmagyarországi végházak kóbor katonái folytatták azokon korábbi fosztogatásaikat és kegyetlenkedéseiket. Ezek, mint a jászkunok panaszaiból tudjuk,[3] 1662. óta »minden tavasszal, mint a sáskák, pusztitották az Alföldet, semminemü jószágokat sem hagytak egész Makóig, legfölebb az, mi adt meg, amit vermekben és az Isten házában rejtettek el előlök«. Fölémésztették a kertek, szőllőkertek és szántóföldek terméseit, elhajtották a barmokat, úgyhogy a megmaradt gyér népességnek nem volt mit ennie. A 22 nagykunsági faluból csak 7 volt már meg, de egyikben sem volt több hat embernél. Polgártól Makóig, 24 mértföldön, nem volt több 3 csap- és 7 vágószéknél. »A rablók szivében nincs irgalmasság és szánakozás. Pap, szegény, árva, özvegy: mind egyenlő. Amit kaphatnak, elviszik; nincs félelmök, nincs büntetésök, — szabadosok mindenekkel, oly időben élnek, midőn az törvény az vitézlők oldalokon és nyeregfejekben hordoztatik.« A jászkunok, nem találván a kétségbeejtő nyomoruságban orvoslást magyar polgári és ka-

[1] A konvent által kiállitott adás-vételi szerződés, ennek ltrában, Elench. 1660—1702. proth. 99. s. 29.

[2] Az erről szóló okirat a leleszi konvent ltrában. Elench. 1660—1702. proth. 100. s. 29.

[3] Lásd ezeket kivonatban Gyárfásnál, Jászkunok tört. IV. 311—323, 332—342. ll.

tonai hatóságoknál, végre a kassai német tábornokhoz, Spankauhoz fordultak oltalomért, ki aztán felhatalmazta őket arra is, hogy a latrokat üldözzék, fogják el és vigyék a végházak német parancsnokaihoz megbüntetés végett, vagy ha ellenállanak, öljék meg őket. Egyébként a magyar hatóságok is teljes szigorral jártak el a garázda katonák ellen, amennyiben tehették. Igy, mikor Bercsényi Miklós Csongrád és Borsodvármegyék előtt panaszt tett az ellen, hogy Cse- | 1668. nov. répy György ónodi vitéz nehányad magával ismételt izben ráment az ő mezővásárhelyi jobbágyaira és azoktól összesen 36 tehenet és ökröt a legelőről elhajtott s ezzel azoknak több mint 400 tallérnyi kárt okozott: Szepessy Pál alispán több megyei tisztviselő kíséretében törvényt tenni maga kiment Ónodra s a vádlottat az 1613: 23. és 1638: é 7. t.-cz. alapján az erőszaktételért Bercsényi kívánsága szerint 100 magyar forintban és az okozott kár megtérítésében makacsságból elmarasztalta.[1] Sőt a derék vármegye még ennél is többet tett, mert a maga Szendrőn tartott | 1669. ápr. 10. gyülésében már előbb egész felháboi odással irt fel a katonai kicsapongások ellen, s kívánja az országgyüléstől és a felségtől, hogy a »fizetetlenségnek« vége legyen, a csavargó katonákat fogadják vissza a várakba s ezeket tisztjeik szigoruan fegyelmezzék s ha a jobbágyságon »kiváltképen pedig alföldi szegény atyánkfiain« erőszakot követnének el, keményen büntettessenek meg.[2] Hasonló magatartást találunk gr. Csáky Ferencz felsőmagyar-

[1] A periratok Borsodvm. levéltárában, Actor. judicialium nom. prothocollatorum, species XVIII., fasc. III., no 60. Hiteles másolata a Károlyiak bpesti ltban.

[2] A vmegye egykoru követi utasitásai annak levéltárában.

országi fővezér részéről is, aki midőn Török Bálint, Janka Márton és özvegy Széll Mihályné panaszt emeltek előtte, hogy az ő csárpai, szentetornyai és lelei pusztáikat némelyek az ő földesuri jogaikkal semmit sem törődve, »bizonyos szin és praetextus alatt magoknak akarják vendicálni holmi kódorgó és magagondolatlan katonáknak oda alákűldéseknek alkalmatosságával, — mivelhogy nekünk incumbál, hogy afféle kóborgó és csavargó katonák csintalanságára és hatalmaskodására vigyázzanak« — komolyan meghagyja és parancsolja mindeneknek, »valakik botunk és generálisságunk alatt vannak, hogy senki a megirt helyeknek és praediumoknak máshová való hódoltatására alá ne menjenek és ott semminemü hatalmaskodást ne cselekedjék«, mert különben a »legszigorubban megbüntetjük« stb.[2] S hogy Csáky nem maradt meg a puszta fenyegetésnél, arról Kaszás István is bizonyságot tehetett, kit a felsőmagyarországi hadi itélőszék számüzött amiatt, | 1672. mert Bercsényi nehány vásárhelyi jobbágyát megtámadta s többeket közülök elhurczoltatott.[3]

45. sz. Janka-család czimere.[1]

Kaszás István rovásán azonban még többet is találhatott az itélőszék, mivelhogy ő számos honfitársaival együtt azokhoz tartozott, kik Lipót

[1] Márki, Aradvm. tört. után.

[2] Gr. Csáky levele 1669. okt. 31-ről a leleszi konvent ltban. Elench. 1600—1699. T. 114. (sub no 53. 1669.)

[3] Borovszky, Csanádvm. tört. II. 228.

király erőszakos és zsarnoki kormánya ellen összeesküvést szítottak. Nemcsak a magyar katonák részéről s nemcsak az alföldön, de általában az egész ország területén eláradtak a hadak fosztogatásai, s a német katonák e tekintetben semmivel sem maradtak hátrább a mieinknél. Ide járultak az országos elégedetlenség a vasvári békével, a protestánsok kegyetlen üldöztetése, az ország törvényeinek és alkotmányának folytonos sértegetése, a rendeleti uton kirótt terhek s adóztatások. Az összeesküvés, melynek feje maga Wesselényi nádor volt, idő előtt felfedeztetett és iszonyu kegyetlenséggel elfojtatott: de az életben maradt főbb párthivek Apafi fejedelem szárnyai alá menekültek, a szétriasztott kurucz hadak jórésze pedig kisebb-nagyobb csapatokban az alföldre bujdosott, s itt a velök egyetértő végházak vitézeivel kezet fogva, jobbára zsarolásból tengették a magok és lovaik életét.

46. sz. Balassa-czimer.[3]

A török uralom ugyan tényleg fennállott még e vidéken, mert a város és pusztái majd Gyulára,[1] majd | 1770—1676. Egerbe és Csanádba adóztak a töröknek,[2] de a királyi kormány is szokás szerint rendelkezett e vidékkel. Igy Pereskutast és Csárpát Széll Miklós, Török

[1] Wallaszky Zsilinszkynél, Békésm. rég. évk. IX. 44.

[2] Lipót király bizonyitványa arról, hogy Vásárhely melyik megyéhez tartozik, 1676. okt. 24-ről, Orsz. lt. bécsi lib. reg. XVI. 154. Thaly, i. m. I. 253, 254.

[3] Siebmacher Wappenbuchja után.

Bálint és Janka Márton által a csanádi püspöknek visszaadatni rendeli,[1] Makót pedig, me- | 1672.
lyet gr Balassa Imre csak nem rég »ke- | 1673.
servesen megdúlatott és nagyon megkárositott«,[2] oltalmába fogadja és adózásra birja. Ugyanezen Balassa Férgedet és egész Csongrádmegyét is keményen fenyegeti, megsarczolja és fosztogatja. »Többet nem várakozhatom«, igy ir reánk a vitéz katona 1680-ban is. »se többet nem irogatok, hanem vagy másnak adlak benneteket, vagy olyan kerülőket és határjárókat küldök közitekbe, kik e világból benneteket kiirtanak«.[3] De a fenyegetés már ekkor aligha ijesztette meg az alföldieket, mert ezek fülök mellett eresztették el e kegyes földesuroknak abbeli rendeletét is, hogy Túrra vigyék el évi adójokat.[4] Valamint Török Bálint is megvalotta | 1677.
végrendeletében, hogy neki csanádmegyei falvai a háborus idők óta már semmi jövedelmet sem adtak.[5] Ezek szerint a felsőmagyarországi uraknak nem igen állott többé módjokban e vidéket adóztatniok, s ezért aki tehette, elzálogositotta vagy eladta itteni birtokait. Vevő pedig került, leginkább a városban lakó gazdák képében, habár magok sem valami nagy biztonságban érezhették magokat, mert tőlünk Gyuláig minden falu elpusztult már,[6] Csongrádvármegye 31 községéből is csupán 13-ban

[1] Lipót kir. rend. jul. 9-ről, Orsz. lt. Kancz. ir. 253.
[2] Szentkláray, a Századokban, 1892. 117.
[3] Balassa levele jun. 11-ről ennek egykoru naplókönyvében, 62, 63. ll. Nemz. muz. kézirattár fol. Hung. 36. (Borovszky szivességéből.)
[4] Balassa levele ápr.-ból u. o. 37, 38. ll.
[5] Török végrendelete a leleszi konvent ltrában. Elench. 1600—1699. T. 117. (Sub no 22. 1677.)
[6] Ez időből való a Kovács József kőmives tóparti háza telkén 1874.-ben felásott pénzlelet, melyet ő a Nemzeti muzeumnak adott el. (Nemz. muz. rég. és érem naplója 185. fsz.)

lakott valami gyér népesség. Csak Ber- | 1676.
csényi érezte magát földesuri jogai felől biztos, mint aki a város dézmáját ez időtájon is haszonbérelte.[1]

Mindenek előtt a városhoz legközelebb eső Férgedet, melyet, mint láttuk, Szokoli ez időtájon kétszer is eladott, — veszik zálogba a vásárhelyi gazdák Kis Pétertől és Kis András- | 1671.
tól, kik arra még Rákóczy fejedelemtől szereztek adománylevelet. Hasonlókép' tesznek a körtvélyesi pusztával, melyet Keglevichtől már régóta birtak. A csomorkányi pusztának egy idő óta sok adományosa volt, kik megujitották egymás ellenében óvástételeiket. Végre Básthy | 1672.
László és János Török Bálint vásárhelyi lakosnak adták azt 70 m. forintért zálogba,[2] mi ellen azonban a Csanády nővérek óvást tettek, kik annak élésétől Borsodmegye ónodi gyülésén a vásárhelyieket már előbb eltiltották.[3] | 1672. ápr. 6.
Básthy azonban ezzel mit sem törődve, minthogy az inség is sarkalta, a vásár- | 1672. jun. 26.
helyi Kincseseknek is csekély pénzért zálogjogot engedett e birtokára, amint | 1682. máj. 4.
cselekedett egy évvel azelőtt fecskési és orosházi földeivel is, melyeket szintén a vásárhelyi gazdáknak zálogositott el, potom 66 magyar forintban,[4] amennyiért azok már 6 év előtt testvérétől, Lászlótól, annak másik részét zálogba vették.[5] Soltot már egyre-másra Vásárhelyhez kap-

[1] Püspöki dézmajegyzék 1676-ból, a váczi püsp. urad. ltban.

[2] A záloglevél másolata a gr. Károlyi nemzetség bpesti ltrában, 35. fiók, 103. sz.

[3] A záloglevél hiteles másolata u. o. Borsodm. jkv.-ből (Proth. IX. 39. l.) kiirva.

[4] A záloglevél u. o.

[5] Az 1675. ápr. 26-án kelt záloglevél másolata, u. o.

csoltnak s Bercsényi birtokának tekintették, | 1669.
valamint a szomszédos Rétkopáncsot is, melyhez, habár, mint láttuk, Széky Péter követelte magának, valamelyik erdélyi fejedelem adományozása következtében, felesége révén Szatmáry B. Péter formált jogot, kitől is azt egy vásárhelyi gazda zálogba vette,[1] hogy a birlalásnak legyen valami törvényes szinezete is. Ugyanitt és Batidán Balassa Bálint is birtokosnak tartotta magát, akinek egy másik, szintén vásárhelyi, gazda fizetett a zálogjogért valami kis összeget.[2] Elődeink tehát, kiknek egyrésze nemes, s ennélfogva birtokszerzésre törvényesen is képesitett volt, ilyenformán segitettek magokon és a jobbágy város elégtelenségén, s a körülte fekvő pusztákat rendre elfoglalván és birtokba vévén, annak határát az akkori rendkivüli időkhöz képest, roppant széles kiterjedésben megnövelték, amint ezt akkor közel s távoltban más községek is cselekedték, melyek közül elég legyen itt Szegedre, Serkedre és Algyőre utalnunk, melyek Sövényházát foglalták el, mi ellen Vay Ádámné, a jogos birtokosnő, forma szerint tiltakozott.[3] A város azonban, minthogy a földekből igen csekély hasznot lehetett még venni, ilyen terjeszkedés után is felette sulyosoknak találta azokat az adókat, melyeket rá Borsodmegye évről-évre kirótt s el is mulasztotta azok befizetését, annyival inkább, mert a vármegyei követeléknek is igen kevés hasznát vehette. Borsodmegye a csongrádmegyei ügyek ellátása végett a török elnézéséből egy idő óta Szegeden rendes szolga-

[1] Borovszky, II. 511.

[2] Zsilinszky, Csongrádvm. tört. I. 239.

[3] Az óvás 1682. máj. 13-ról Borsodm. ltrában. (Hiteles másolat a gr. Károlyiak bp. ltrában.)

birót és más tisztviselőt is tartott ugyan:[1] de ez úgy látszik, csak arra szolgált, hogy a város mohó terjeszkedésének elébe nehézségeket gördítsen. Most Borsodvármegye törvényszéki gyűlése Szendrőben a csongrádvármegyei »városok és faluk | 1679. magyar biráinak és lakosainak megparancsolja«, hogy a rájuk vetett »csak igen könyen elviselhető tavalyi adót«, a száz tallért »minden maga mentegetés, pántolódás és versengés nélkül« megküldjék,[2] egyszersmind pedig az eddigi kivetéssel meg nem elégedve, másik évben már 500 tallért rovott ki a nyomorult Csongrádmegyére. Alig foroghat fenn kétség aziránt, hogy a pártfogó vármegye a maga parancsának fegyveres erővel is nyomatékot adott, mert a csongrádmegyeiek, s ezek közt megnevezetten városunk, a magyar kamara elnökénél nemsokára keserves panaszt emeltek a borsodmegyei kirovások s ezek behajtása ellen, az elnök pedig ráírt Borsodvármegyére, minek következtében ez nagy méltatlankodások közt ád utasitást | 1681. decz. 16. a maga országgyülési követeinek, hogy a csongrádmegyeiek »hazug vádjai« ellen oltalmazzák meg a vármegyét.[3] A követek azonban kényes természetünek találták az egész ügyet s nehány héttel előbb Borsodmegyéhez irott levelökben »némely elmék javallatára« azt tanácsolták, hogy »jobb hallgatásban lennünk az arant, mert netalán Hevesvármegye fog kapdosni rajta«: miért is egyelőre »nem adták azt az ország elébe«, hanem vártak a kedvező alkalomra.[4]

[1] A megye jkve Borsodm. ltrában, Actor. polit. materia III., fasc. I., frust. 1836.

[2] U. o. Act. pol. mat. V., fasc., I. frust. 225.

[3] Egykoru jkvi kivonat Borsodm. ltárában, Polit actorum mat. III., fasc. I., frust. 14.

[4] Szalay Andr. orsz. gy. követ levele 1681. nov. 5-ről, Borsodm. ltrában, Polit. actorum mat. V., fasc. I., frust. 224.

A város lakosai eközben haladtak a megkezdett uton: elfoglalva tartották a nyert birtokokat és szomszédos területeket, sőt ezekhez ujabbakat is csatoltak. E miatt Janka Péter és Szücs György is keresetet inditottak ellenök, melynek ellátását Borsodmegye Fekete János táblabiróra bizta.[1] Szilágyi J. vásárhelyi lakos 1679. jun. 14. ezalatt a mindszenti határban vett zálogba Keglevich Pétertől egy portát.[2] Egyébként pedig a a hatalmaskodó urak és fosztogató katonák zsarolásai és dúlásai folyton rettegtették egész vidékünket. Ezek felől a szomszédos farkiaknak városunkba menekült előljárói innét értesitik földesasszonyukat, Bessenyei Istvánnét, 1680. jun. 16. azzal toldván meg keserves panaszkodásukat, »hogy ha az törökhöz ilyen közel nem volnánk, hogy az eleresztene bennünket, mi mindjárt pusztán hagynók a falut, mert mi eluntuk mindenfelől az nagy fenyegetést».[3] Ilyen fenyegetésekkel szorongatta a város lakosait Balassa Imre is, ki az általuk birlalt Férged határáért tőlük adózást követelt, noha semmi joga sem volt már a puszta faluhoz, mert a javára szóló s tévesen kiadott adománylevelet a nádor még 1655-ben megsemmisitette s a vásárhelyiek a jogos tulajdonosoktól birták zálogba a pusztát.[4] Balassa azonban már régóta mit sem törődött a nádorral s egyik kapitányát, Kis Mihályt küldte a csanádmegyei jószágokra, hogy mivel hiába intette az adózásra, 1680. ápr. 2. sarczolja meg a haszonélvezőket, vegye el mindenöket és a zsákmány fele részét tartsa meg jun. 11.

[1] Borsodm. egyk. jkvi kivonata hit. másolatban a gr. Károlyi nemz. bpesti ltrában.

[2] Borovszky, i. m. II, 228.

[3] A levél Széll Farkasnál, Bessenyei család, 209—210. l.

[4] Borovszky, Csanádm. tört., II. 183.

magának. Egynémely birtok jobbágyait, biráit és esküdteit személyes jelentkezésre Túrra rendelte, tudatván velök e czélból irt levelében: »többet nem várakozhatom, se többet nem irogatok, hanem vagy másnak adlak benneteket, vagy olyan kerülőket és határjárókat küldök közitekbe, kik ez vilagból benneteket kiirtanak«. Végre ez évi juliusban kalonaerővel Sós Balázst küldte a vásárhelyiekre szintén fele zsákmány igérete mellett, ki is innét egyszerre 600 tehenet hajtott el Dévény várába, melyet vele Balassa megfelezett.[1] Ily körülmények közt még szerencséseknek lehetett mondani azon földesurakat, kiknek nem volt módjuk fegyveres erővel oltalmazni s biztositani a magok jogait, mivelhogy ezek haszonvételét a vásárhelyi gazdák, habár potom áron, átvették, mint ezt Balassa Bálintról és a nyomoruságra jutott Básthy Jánosról fentebb láttuk, mely utóbbi ez időben Túron tartózkodék.

Nagytúr városába pedig ez időtájon sulyos országos gondok gyüjtötték a hazafiakat. Ide tette át t. i. Tököli Imre, a felkelő kuruczok vezére, a maga hadiszállását s ide gyültek körébe a német kormány ellenesei, mely a nemzet polgári és vallásos szabadságát lábbal tiporta s a népet minden vagyonából kifosztani törekedék. Győzelmes csatározásai után nemcsak az erdélyi fejedelem, de a török is szövetkezett vele s csak nemrég kötötte meg a szoboszlai fegyverszünetet a császáriakkal. Az országgyülés ugyan együtt volt Sopronban s a karok és rendek a nemzet sérelmei megszüntetése felől alkudoztak a kormánnyal, de a jó sikerhez alig volt valami remény s a régóta elégületlen honfiak lelke jobbára Tökölivel tartott. Borsod és

[1] Gyarmati Balassa Imre napló-könyve 37, 38, 62, 63. és 74—76. lapokon a Nemz. muz. kézirattárában, fol. Hung. 36. (Borovszky szivességéből.)

Csongrádvármegye is fölterjeszté az országgyülésre a maga sérelmeit, s ezek közt a vallásiakat, de

47. sz. Tököli Imre kuruczvezér.[1]

ezek megorvoslására nézve követei semmi jót sem igértek.[2] A végházak és a német katonák rablásai

[1] Birtokunkban levő egykoru metszet után.

[2] A követi jelentés 1681. nov. 5-ről a megye ltrában, id. h.

és kegyetlen fosztogatásai minden mértéket tulhaladtak. A védtelen lakosság több helyt a hódolt és erdélyi területekre menekült, de a rablók ide is be-betörtek, amivel egyszersmind a törököt is ingerelték. Ily garázda várkapitányok voltak hozzánk közelebb: Rákóczy Ferencz Kállóban, Pető Ferencz Ónodon, de legkivált Borbély Balázs Szendrőben,[1] kikre a rendek szigoru büntetést kértek.[2] Verés, tagcsonkitás, megölés, a köz- és magánjavak erőszakos elvétele napirenden voltak saját honfitársaink és a német hatóság részéről egyaránt, — minek következtében az országnak az a része is, mely a töröknek még nem hódolt, a végkimerülés és elzüllés állapotára jutott.

Ily kétségbeejtő viszonyok közt a nép már visszakivánta a török igát s az alföld és ezzel együtt városunk, melyet a borsodmegyei szertelen adóztatás különösen elkeseritett, nyiltan elszakadt a német kormánytól s a törökkel szövetkező Tökölihez pártolt. E példát a hivatalos körök is nemsokára követték. A városok és faluk nyiltan megtagadták a magyar országos adók fizetését. Nemsokára Pest, Heves, sőt Borsodmegyék is a nemzeti felkelőkhöz csatlakoztak. Borsod-Csongrádmegye Tököli vizsoly-vilmányi táborába kocsikat és követeket küldött, kik ott zászlókkal jelentek meg.[3] Bercsényi Miklós, a város földesura kénytelen-kelletlen maga is Tököli pártjára állott, bár ő a hála és a császári hadseregben viselt magas rangja miatt még ekkor lelkében Lipót királyhoz húzott.[4] Amint pedig a felkelő kuruczok országgyü-

[1] Diósgyőr már előbb leromboltatott.

[2] Acta comitialia Hungarica Soproniensia anni 1681. Nemz. muz. kéziratt. 73. l.

[3] Egykoru iratok Borsodm. ltrában.

[4] Értek. a tört. tud. köréből. M. Tud. Akad. 1884.

lést tarthattak, első gondjuk volt oda törekedni, hogy a török hódoltságbeliek adóját leszállitsák s azoknak egyéb tekintetben is könnyebbséget nyujtsanak.[5]

XI. köt. 41. l. (Thaly értekezése az 1683-diki táborozásról.)

[5] A Tököli által egybehivott kassai országgyülés tárgyalásai 1683. jan.-ban Gyárfásnál, Jászkunok története, IV. 411.